

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЪЫРАП ЖУМУШЛА

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАРНЫ БЛА КЪЫТАЙНЫ АРАСЫНДА ЭКИ ЖАНЫНА ДА ФАЙДАЛЫ БАЙЛАМЛЫКЪЛА КЪУРАУНУ ЫШАНГЫЛЫ АТЛАМЛАРЫ

Къытайны Россей Федерацияда Посольствосуну делегациясы ол къыралны Энци эмда Толу эркинликли келечиси Ли Хуэни башчылыгында тюнене Къабарты-Малкъарда болганды. Правительство-ну юйюнде къонакылагъа КъМР-ни Башчысы Юрий Коков, республиканы Парламентини Председатели Татьяна Егорова, премьер-министр Мусукланы Алий, Къырал Думаны депутаты Геккиланы Заур, министрстволаны, районланы, шахар округланы, Сатыу-алыу промышленность палатаны башчылары эм бизнесни келечилери тюбегендиле.

Посол бла бирге РФ-ни Федерация Советини Председателини орунбасары Ильяс Умаханов да келгенди. Тюбешюде сёз эки жанына да файдалы байламлыкъланы къурауну юсюнден баргъанды.

Юрий Коков, къонакыла-ны алгъышлай, Къабарты-Малкъаргъа быллай даражалы делегацияны келгени бек магъаналы болгъанын чертгенди. Регионну айнытугъа, мында ахшы башламчылыкъларга себеплик этиуге тири къатышханы ючюн Ильяс Умахановха да ыразылыгъын билдиргенди. Къытай къыралыбызны экономика эм политика жаны бла энчи партнёру болгъанын, аны бла кёп бёлюмледе ишчи, хайырлы байламлыкълар къураууларын да белгилегенди. Ол а арада ышаныулукъ бла тенглик айный баргъанларын кёрюзтеди, дегенди.

-Терк тюрлене баргъан дуняда бизни къыралларыбызны араларында стратегиялы партнёрлукну магъанасы уллу болгъанын РФ-ни Президенти Владимир Путин бла КъХР-ни Председатели Си Цзиньпин да белгилегендиле. 2018-2019 жылланы эки къыралны регионларыны араларында байламлыкълар кючленген жыллагъа саналгъанлары да аны

шарт кёрюзтеди, - дегенди Юрий Коков.

Ол Къабарты-Малкъарны бла Къытайны араларында ишчи байламлыкълар да айный баргъанларын белгилегенди. Анга шагъатха талай белгили инвестиция проектни бирлешип тамаулау юсюнден келишимле къабыл этилгенлерин да келтиргенди эмда «Этана» промышленность комплексни энчи белгилегенди. «Республикабызны экономикасына ол бек уллу себеплик этеригине сёз да жокъду. Аны бла бирге Россейни бла Къытайны араларында халланы кючлендириуде да тийишли жер аллыкъды. Проектни Владимир Путин да дурус кёргенди», - дегенди.

- Къытайны къырал нефть эмда газ корпорациясы (CNPC) бла 2015 жылны ахырында бу проектни бардыруу жаны бла келишим этилген эди, - деп эсертгенди Юрий Александрович. - Ызы бла Санкт-Петербургда РФ-ни Правительство-суну башчысы Дмитрий Медведев бла Къырал советини

премьери Ли Кэцян тюбешгендеринде, биз ол къыралдан эки уллу корпорация бла бу проектни жашауда бардыруу жаны бла келишимге къол салгъанбыз.

Былтыр Си Цзиньпин бла Владимир Путин Москвада тюбешгендеринде, энтта да бир магъаналы документни - КъМР-ни тийресин ышангылы айнытуу жаны бла келишимни къабыл этгенбиз. Аны болжалы 2040 жылгъа дери созулады, кеси да экология, энергетика, транспорт инфраструктура, социал сфера, туризм, агропромышленность комплекс, илму, инновацияла бёлюмле бла байламды.

Аны чеклеринде республиканы шёндагю тазалауу системала бла жалчытыргъа, экологиялары кирленген жерлени жашыллендирирге, аланы рекультивация этерге, транспорт-логистика, курортология эмда медицина арала, аш-азыкъ жарашдыруучу производстволар къуаргъа, электрокючюно кёбейтирге, халкъла аралы туризмни

айнытыргъа, программаланы тамаулауу илму-методика жаны бла себеплик этерге умут барды.

Ол келишимле эмда бирге ишлеуде сынам бизге эл мулкде, агро-, этно-, эм экология туризмде, альпинизмде эмда тау лыжалар спортда да хайырлы байламлыкълар къуаргъа боллугъун кёрюзтедиле. Конфуций быллай айтханды: «Заманны, сёзюну, онглары артка къайтарыргъа амал жокъду». Биз да аланы ычкындырмазбыз деп ышанама.

Посолу Ли Хуэ Къабарты-Малкъаргъа бек суююу келгенин, анга мында жарыкъ бетли тюбегенлерин белгилегенди. «Къыралларыбызны эмда башчыларыбызны араларында шуёу байламлыкълар терен айный баргъанлары, сёзсюз, барыбызны да къууандырады», - дегенди. Шимал Кавказда, ол акъыл этгенден, уллу инвестиция проектлени тамаулауу кёп онг барды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Юйрениуле

БИЗНИ КОМАНДАБЫЗ – АЛДА

Минги тауну тийресинде Таулада жюрюрге эм жашаргъа юйретуу арада «Эльбрусское кольцо – 2018» деген халкъла аралы аскер оюнланы битеуармиялы кесеги бошалгъанды. Ала юч кюнню баргъандыла. Эришулеге Россейни, Къытайны, Къзахстанны, Иранны, Мароккону, Индияны эм Узбекистанны жыйымдыкъ командалары къатышхандыла.

Конкурсаны эсеплерине кёре, бизнике 1765 балл алып алгъа чыкъгъандыла. Эришулеге саулай 80 аскерчи къатышханды.

**Информагентстволаны
материалларына кёре.**

Къурулуш

Маданият юй

иги да тюрлениркиди

Быйыл Къабарты-Малкъарда онбир маданият юйню жангыртуугъа 70 миллион сомдан аслам къоратыллыкъды. Ахча къыралны бюджетинден берилликди.

Тийишли ишле Ново-Ивановскоеда да башлангандыла. Аланы тамауларгъа жети миллион сом берилгенди. Аны юсюне «Ленинцы» эл мулк кооператив да 500 минг сом къошханды, - деп билдиргендиле Май районны жер-жерли администрациясындан.

Чекленген жууаплылыгы болгъан «Р-57» подряд организацияны прораблары Балаланы Борис бла Мусукланы Ахмат айтханнга кёре, Маданият юйню, бек биринчиден, башын алышындырырга керекди. Ызы бла уа терезелерин, эшиклерин, таза суу эмда канализация быргъыларын. Андан сора электромонтаж жумушлар тамауланарыкъдыла, отуулары эмда объектни тыш къабыргалары сюртлюкюдюле.

Къурулушчула ишлени барын да быйыл бошаргъа таукелдиле. Алай бла эллие Жангы жылы жангыртылган Маданият юйде тюберге боллукъдула.

Жазылыу - 2018

Энтта да онг барды

Хурметли Жамауат!

Сиз бир тюрлю сылтаула бла 2018 жылны экинчи жарымына «Заманнга» Жазылалмай къалган эсегиз, халны тюзетирге онг барды. Августну къыйырма бешисине дери, почтагъа барып, бу ишни тамаулауула, ана тилибизде чыкъгъан газетни биринчи сентябрьден алып башларыкъсыз.

Жазылыуу багъасы тюрт айгъа – 376 сом 32 капек.

Бизни индексбиз - 51532

Къабарты-Малкъарны бла Къытайны арасында эки жанына да файдасы байламлыкъла къурауны ышангылы атламлары

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол санда Къабарты-Малкъар да тийишли жерни алады.

Аны айтханда, Ли Хуэ бизни республиканы арт жыллада талай бөлүмде жетишимлерин белгилегенди. Эл мүлкге, туризмге, гитче эмда орта бизнесни айнытууга бегирик да эс бурганды. Тырныаузда вольфрам молибден мағаданчы чыгаруу жаны бла проекте уллу багъа бичгенди, «Этана» промышленность комплексни къурау да терк атлама бла бардырыллыгына ышанганын айтып, Къытай анга бир миллиард доллар бөлгенин билдиргенди.

Ол дагыда Къытайны посольствосунда бизни республиканы презентациясын къуаргъа боллугъун белгилегенди эмда аны бардырыгъа не жаны бла да себепли этерге сёз бергенди. Дагыда Нальчикни бла аны къыралында бир шахарны арасында къарындашлыкъ байламлыкъла къуаргъа чакырганды. Къабарты-Малкъарны Башчысына уа къонакъбайлыкъ этгени ючюн жорекден ырызайлыгын билдиргенди.

Ильяс Умаханов а бизни къыралда жетмишден артык регион Къытай бла тынгылы ишчи байламлыкъла къуаргандарын айтып, алыны санына Къабарты-Малкъар да киргенине ыразы болганын белгилегенди. «Этана» комплексни башчысы Сергей Ашинов а энди къуараллыкъ промышленность кластерни техника энчиликтери бла шагъарлендиргенди. Ол он секторга бөлүнюркю: энергетика, транспорт логистика, производство, жарашдырыу, станокла ишлеуучу, инструментле чыгаруучу. Проектни къыйматлыгын былай шарт кёржүтеди: 2030 жылгъа комплекс бир жылны ичинде онбеш миллиард доллар файда берликди. Россияны бла Къытайны ара-

сында товарланы сатыу-алуу а 65 процентге кёбейрикди.

Къонакъланы республиканы онглары бла КЪМР-ни экономиканы айнытуу министри Рахайланы Борис шагъарлендиргенди. Мында экономикада белгиле жерни агропромышленность комплекс алгъанына эс бурганды, туризм эмда энергетика бөлүмде да тири айны баргандарын белгилегенди. Аны хайырындан арт төрт жылны ичинде регионну битеулю продуктун (ВРП) кёп къалмай юч кереге кёбейтирге къолдан келгенди, дегенди. Ол эл мүлкде, ол санда малчылыкъда, тахта кёгетчиликде, терек бахчылыкъда, жемишчиликде эмда жарадырыуучу производствода талай уллу инвестиция проектле бардырылгандарын да эсге салганды.

Ызы бла Къабарты-Малкъар Республиканы Сатыу-алуу палатасы бла Къытайдан «Greenwood» халкъла аралы кёрмюч комплексни арасында байламлыкъ къурауны юсюнден меморандумгъа алыны башчылары Гукетлов Хасан бла Фу Янзе кёп салгандыла. Туризм жаны бла келишимни КЪМР-ни курортла эмда туризм министри Шогенуков Мурат эм «Greenwood Tour Expo» компанияны толтуруучу башчысы Сей Хуа къабыл этгенди. Ол компанияны атындан Сей Хуа дагыда «Элбрусну курортлары» акционер обществу бла байламлыкъла къурауны юсюнден келишимге аны башчысы Беккаланы Хыйса бла бирге къол салгандыла.

Тюбешиуню ахырында Юрий Коков, Ильяс Умаханов эм Ли Хуэ журналистлени сорууларына жууапла бергенди. Ала анда аллындан айтхан сөзлерин къайтарып белгилегенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Политика

Американы Бирлешген Штатлары бла Къытайны арасында уруш къызыгуу кетгенди. Алыкъын сатыу-алуу юреш. Ала къытай продукцияга санкцияла кийиредиле, Пекин тийишли мадарла этеди. Кюнден-кюнге къыралланы келишуилери амайландыла.

Ол себепден бусагъатда Вашингтон не да этип Къытай бла Россияни союзларын бузаргъа кючюнеди – эки демангили къыралла бла демлеширге Бирлешген Штатланы къарыуу жокъду. Бизде да къонакъланы жерин жырлаганла Къытайны аймак севедиле. Кертиси бла да къоркъуу бармыды?

Россия – къытай къарындашлы келишуилерин бузар ючюн, жау адамла ачык этюрюк хапарла

жагдыла. Алыны кёбюсюн 40 жыл мындан алда политолог Збигнев Бжезинский чыгарганды. Шёндю да Интернетте, аспамлы информация органлада торлю-торлю сандыракъла къайтарылып айтыладыла: «Къытайлы Уаэк Кюнгышда орналадыла», «Тайгъа да кёлмингли къытай шахарла бардыла», «Къытайда Россияни юнчгыш кесегин жерлешдирге план хазырды».

Алай бу ёресине ёторюкю. Хау, токъсанынчы жыллада кюнгыш регионла андан ишчиле, сатыуула келе тургандыла, бюгон аладан хазна киши къалмаганды. Поднебесныйни жанындан бусагъатда жангыз да туристе ётедиле.

БИЗНИ ШУЁХЛУГЪУБУЗНУ БИР ЗАТ ДА, БИР КИШИ ДА БУЗАЛЛЫКЪ ТЮЙЮЛДЮ

Сейрлерни жокъду

Кертиси бла да, къытайлыла биз экспансия болуп керек туююлбюз. Алада алыкъа киши жашамагъан тийрелери аз туююлду. Сёз ючюн, къоншу Монголияда жалаанда юч миллион кечинеди.

Айхай да, къытайлыланы шахарларыбызны базарларында, кюнгыш тиллени факультетлеринде, ресторандыла шапала болуп ишлегенлени тюберге онг барды. Уаэк Востокда аслам къытай компанияла, бизнесменле урунадыла. Ол а мардады. 2010 жылда бардырылган жазуула кёре, Россия Федерацияда 30 минг ханъцы турады, алыны асламысы Москвада жашайды.

Къытайлыла Уаэк Кюнгышны россия суу жагъасы да керек туююлду. Алыны кеслерини да барды уллу жагъа сызлар эмда аслам тап портлары. Алыны да къорууларгъа кючлери жетсе иги эди.

«Сары къоркъууну» юсюнден таурух Россияни къонакъланы шахарларында жашагандыла эмда гастарбайтерледен арып тургандыла бурулду. Бу фекледе къытайлыла Орта Азиядан чыккъанды кылыкъларын жагъадыла. Алай Уаэк Востокну халкълары башадыла, алагъа ушамайдыла. Сибирчила бла кюнгышчыла халны уста биледиле эмда тышыннан келгенле бла тап келишедиле.

Къытайдан Россияге хазна киши келмейди! Бусагъатдагы жашлагъа, къызлагъа ары-бери кечер ючюн экономика себепле мағаналдыла. Арт жылырма жылны ичинде жаш телю бизни бла къоншу Маньчжуриядан къыралны къыбласына – суу боюндагы промышленность

аралагъа бла АБШ-га, Сингапурга, Вьетнамга кетгенди.

Мында дагыда бир проблема барды – орус тил алагъа кыйын бериледи. Андан сора да, КНР-ни статистиканы миллет бюросу бизни бла бир чекли болгъан провинциялада жашагандылар терк къартайып барганын белгилейди. Аны бла байламлы ала жумушакъ буюулы регионлагъа кечедиле. Къытайлыла жылынуу сюедиле, къарлы Уаэк Кюнгыш алагъа асыры сууукъду.

Сууу

ЮСЮНДЕН ЁТЮРЮК

Энтта да бир жалгъан айтыу: «Къытайлыла сибир агъачланы кеседиле». Хау, биз Поднебесныйге агъач мүлкню продукциясын сатабыз. Ол бизге файдасыды.

Кёп болмай а дагыда къужур хапар ийдиле: Байкал сууну къытайлыла шешалагъа куюуп, россиялилеге бек багъа сатадыла. Хар затны тынгылы тинтесек, ол алай туююлду. Кертиди, къытайлыла бизни Байкалдан минералканы сатадыла, алай жалаанда кеслерини ата журтуларына. Битеу продукция КНР-ге барады эмда россия

компаниядан сатып алынады.

Арт заманда эм уллу къоркъууну не болганды десегиз, «Сибирни жартысы» арендагъа 49 жылгъа Къытайга берилгенди деген жангылыкъ. Болушу уа былайды: Забайкал крайны правительствосу аллыбыздагы кезиуде агропромышленный комплексни буюулы регионлагъа проектин иер ючюн «ХуаСинбан» компания бла муратларыны юсюнден протоколгъа къол салганды. Инвестицияны ёлчме – 24 миллиард сом. Фирмагъа алгыннгы совхозну тийресиби бир кесегин арендагъа берирге излегенди. Бусагъатда бу тема жабылганды. Келишимден ары иш бармады.

Пекин бла Москва арт заманда бек жууукълашандыла. Аны уа Кюнакъланы ахырыда жаратмайды. Бизни келишуилери бизни уллу стратегия мағанасы барды. Жангыз да Къытай бла Россия бирге АБШ-ны агрессиялыкъ политикасын тыйып тураллыкъдыла.

Виталий КИМ.
«Экспресс-газета».

Къармашыу

Билдиргенибизча, талай кюн алгъа республиканы ёзен районларында уллу жел кётюрюлюп, адамланы, къыралны да ырысхыларына кёп заран тошоргенди. Зольск эм Прохладна районлагъа артык да уллу хата жетгенди. Алада ток, газ ызла юзюлгенди, иели юйлени бла къырал учрежденияланы кёллерини башларын жел алып кетгенди. Тапландырыу ишле болжалына салынмай башланган эдиле, аны хайыры бла болумну игиге терк окуна торлендирирге къолдан келгенди.

Прохладныйде халны тюзетиу къалай бардырыла турганды КЪМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары – инфраструктура эмда цифрли айынуу министри Владимир

БИРДЕН КЮЧ САЛЫП ЗАРАНЛЫКЪНЫ КЕТЕРЕДИЛЕ

Болотоков бу кюнде ары барып кёргенди. Районну администрациясыны башчысы Андрей Журавлев бла бирге ол Къарагъада болум бла шагъарленгенди, тозурагъан мүлкге,

объектлеге къараганды, эллиле бла да ушакъ этгенди.

Ала айтханга кёре, муниципалитетни электросетьлерини спещиалистлери ток ызланы аслам кесегин жел ургандан сора

экинчи кюн окуна жалгъагъан эдиле. Болотоков ишни къалгъанын тамамлауны да болжалына салмазгъа, суу бла жалчыгыну да тап халгъа келтирирге чакырыганды.

Правительствону Председателини орунбасары ызы бла хата тошген иели юйлеге эмда социал учреждениялагъа къараганды. Андрей Журавлев аны ол объектлеге салынган заранны ёлчмени билдиргенди. Социал учрежденияланы таматарлары да тегерек-башны аугъан терекледен бла бутакладан тазалаууа волонтерла да къатышханларын айтып, алагъа ыспас этгенди.

Жел сабанланы да аймагъа анды. Районну администрациясындан билдиргенлерине кёре, эм азындан эки минг гектар жер-

де мирзеулук нартох, чёлле эмда соя жуукъгъа жарамзача болгандыла. Жюз гектардан асламында уа кёпжыллыкъ битимлеге хата салынганды. Энци иели талай производстволу объект да тозурагандыла. Битеу да къалтай бир заран салыннганы тергеле турады. КЪМР-ни Эл мүлк министрствосуну бла районну Эл мүлк эмда аш-азык управлениасыны келечилери сабанлада тинтиле бардырадыла.

Тегерек-башны тазалаууа эмда тапландырыууа эллиле да тири къатышдыла. Ала орамлада аугъан тереклени, сынып тошген бутакъланы кетердиле.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Тюбешу

Россейде 3 августдан башлап ол айны 18 дери миллет келишулюкно «Маяки дружбы.Россия сближает-2018» деген жаш тѳло проект жашауда бардырылады. Анга кѳре жаш адамла, ол санда тыш кыраллыла да, кеслери ыразылыклары бла тюрлю-тюрлю регионлага барып, алада жашаган халкылары адет-тѳрелери, маданиятлары, табигъатлары, жашау-турмуш-

ТАНЫШЫУ, КѳРЮУ, СѳЛЕШИУ ЖУУУКЪЛАШДЫРАДЫЛА

лары бла шагъырейленедиле. Кѳрген, билген затларыны юсюнден а электрон амалла бла башхалага тура этедиле. Проектни дагыда бир магъанасы - тарых, маданият эсгертмелени, экологияны саклауага эмда Россейде туризми айнытууга да себеплик этиуду. Бу кюнде уа анга кыатышкан жаш адамланы кызууму республикабызга келип турадыла. Ала битеу да 120 боладыла, ала-ны онбешиси биздендиле. Жаш адамланы иги кесеге Москвада бийик окъуу юйлени студенттеридиле. Ала бурунгулу эсгертмелени тап халга келтирерге, суу боюнланы да тазаларга болушуркыдула. Волонтерла бла «Нарт» кыонак юйде КъМР-ни граждандо обществону институтлары бла байламлыкла жюрютуу эмда

миллетлени ишлери жаны бла министри Анзор Курашинов, аны орунбасары Гергъокъланы Жамболат тюбешгендиле. -Бу тюрлю-тюрлю миллетлени жууукълашдырырга себеплик этген магъаналы проектди. Сиз, гиртчи жашла бла кызыла, аны кенгерте барысыз деп ышанабыз. Сизни Кыбарты-Малкъарга келгенизге бек кыуанабыз. Анга уа республиканы Башчысы, Правительство да себеплик этгендиле. Бириксек, бизни кылуубуздан келмезлик жокъду,-дегенди Анзор Владимирович. Кыбарты-Малкъарда проект кыалай бардырылганыны юсюнден а Созайланы Элдар айтханды. «Интернет болганлы бир адамны да бир зат бла сейирсиндилерлик туюлюсе, алай кеси кѳзю бла кѳрген - ол баш-

хады. Москвачылага биринчи кере тюбегенибизде, ала бизге сууукъ кѳзден кырай эдиле. Бир кесекден а бир бирни кѳпден бери таныганча болдук. Юйлере кетерге заман жетгенде уа, кыалырга суйгенлерин айтхандыла. Бизни тауларыбыз, ала табигъатыбыз, шорхулдап саркъган череклерибиз аланы жюреклерин бийлегендиле. Проект ма алай жууукълашдырады. Ол алыкъа жашды, алай кѳп жыллага созулугуна ийнама»,-дегенди.

Москвада Ломоносов атлы университетни студенти, проектни пресс-атташеси Дана Агеева уа бу жолочулугу аны практика иши болганын айтханды. «Мен Кызахстанданма, алай бери келгенимде, кеси шахарыма тюшген сунганма. Эрттегили юйле, терекле. Адамла уа керти да огурлула, жарыкыла. Энди кыайры барсакъ да, сизни кыонакбайлыгыгызыны юсюнден айтырыкыбыз»,-дегенди ол.

Тюбешуно ахырында кыонакыла белгилери бла акъ кѳлекле эмда бѳркле бла сауыгалангандыла. Андан сора барысы да бирге Ёмюрлюк отну кыатына барып, бир минутну шаш сиегендиле, эсгертмеге гюлле салгандыла. Алайда Анзор Курашинов бла Гергъокъланы Жамболат жаш адамлага республиканы юсюнден кѳп хапар да айтхандыла, аланы Минги тауу тийресине, Чирик кѳлге эмда Чегем чучурагага да чакырыгандыла.

ХОПАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алганды.

Шимал Кавказ кюн сайын

Саулыкылу регионла кыайсыладыла **Къабарты-Малкъар** бла Чечен Россейни саулыкылу регионларыны санына киргендиле. КъМР-де ауругъанланы саны барысындан да аз болганы тохташдырылганды: 100 минг адамдан 95,47 минги, деп билдиреди РТ Россейни Саулык саклау министрствосуну шартларын юлгоге келтирип. Чечен экинчи жердеди - 100 минг адамдан 112,1 минги. «Кыыйн саусузлага» уа Алтай (253 минг ауругъан), Санкт-Петербург, Ненец АО, Карелия бла Коми саналадыла.

- Ол эки республикада да медицина болушлык башха регионладан игиди дерча туюлюду, алай алада жашаган-лара кыыны бла чагырны аз ичедиле, башха осал кылыкыладан да керидиле, - дегенди РФ-ни Кырал Думасыны Саулык саклау жаны бла комитетини таматасыны орунбасары Николай Говорин, башында келтирилген шартланы юслеринден кесини оюмун айта.

Москвада хунерлиликлерин кѳргѳзтюрюкдюле

Москвада Шимал Кавказыны культураны бла искусствосуну фестивалы боллукъду. Аны регион кесеге уа 1 августдан 1 сентябрге дери ѳтерикди. Аны кезуунде музыка, тепсеу, сурат алыу, назмула жазуу эмда башха жаны бла устапа фахмулулукларын кѳргѳзтюрюкдюле. Анга чыгармаларын Интернетте салырга да боллукъдула.

Фестивальны регион кесегини эсеплери 5 сентябрге дери чыгарыллыкыдыла. Хорлаганла Москвага барлыкыдыла. Анда уа 22-23 сентябрде «Шимал Кавказ: дуняны бирикдирген, искусстволаны бирикдирген» деген фестивалны гала-концерти боллукъду.

Келишулюкно бегите

Ставропольде «Кавказ жаш тѳлоно кѳзлери бла» деген сурат конкурс башланганды. Проектни мураты - миллетле эмда динле аралы келишулюкно кючлендириуду. Анга кыатышханла бизни регионубузда жашаган кѳп миллетлени адет-тѳрелерин, жашау турмушларын, адеп-кылыкларын эмда шѳѳлукъларын кѳргѳзтюрюкдюле. Сурат конкурс юч аны барлыкыды. Аны эсеплери Халк бирлики кюнонде - 4 ноябрде чыгарыллыкыдыла.

Кыойчулукъда алчылыккыны ычхындырмайды

Кыой этни кѳп чыгаруу эмда аны татыулулугу бла Дагыстан эрттеден айтылып келеди эмда ол жаны бла алчылыккыны ычхындырыу мураты жокъду. Аны ючюн а регионда шѳндюго заманнга келишген жарашдырыучу предприятие кыуарыкыдыла.

Былыр бу республика кыой этден 33 минг тонна алганды. Россейде болган ууакъ аякылыаны жарымындан асламын - 5,5 миллион чакълы бирин - ма мында ѳдѳрдедиле.

Кѳкюрекни жармай операция этилгенди

Мясников атлы федерал кардиология араны специалисттери Бесланда жюрекни жапхычларындан бирин (клапан) кыан тамырыны ичи бла кирип алышдырыу жаны бла операцияны Шимал Кавказда биринчи кере бардыргандыла. Ол жаны бла жыйшдырган сынамларындан москвачы врачла Шимал Осетияда коллегаларына юлюш этгендиле.

Энди саусузга жашауун сакылар неда аны созар ючюн наркоз берирге, кѳкюрекни жарырга да керек туюлюду. Аны бир кесекге жукълатадыла да, бутунда гитче тешик этип, кыан тамыры бла жюрекке жапхычны жетдиредиле.

Бу жаңгы амал уллайганлага артыкъ да хайырлыды. Ала жюрекни бир ненча сагытта тохтатип жарганыны асламысында кѳторалмайдыла.

«Алан ызы» экинчи кезиуу

«Алан ыз» деген халкыла аралы жай лагерьни экинчи кезиуу башланады. Шимал Осетияга алты кыралдан аналаны туудуклары келикдиле. Аланы асламысы студентле боллукъдула. Ала 9-чу августха кѳре республиканы ариу жерлерин бла эсгертмелерин кѳрлюкдюле, тилге, миллет ашарыкыла хазырларга юйренирикдиле.

«Этнолагерь» - проект тыш кыраллада жашаган дюгерли жаш тѳлоге жай маданият эмда билим беруу курслача кыуалады. Кеси да «Миллетле аралы халланы кючлендириу» деген республикалы программаны «Шы кыраллада ата журтларыбыз бла гуманитар байламлыккыны айнытууну» подпрограммасына кѳре толтурулады.

Ессентукъда - Кореяны клиникасыны бѳлюмю

Ессентукда Кореяда уллу медицина университетни клиникасыны филиалын ачарга белгиленеди, деп билдиргенди Интернетде Ставрополь крайны башчысы Владимиров. Ол айтханнга кѳре, инвестор саусузлага дармансыз, Кореяда кен хайырланган тѳрели медицина амалла да багынуу кыуар ултуруду.

Клиника 2019 жылны аягында ишлеп башларыкыды. Бусагытта сѳлешуле бардырыладыла, алай филиалны кыуаруу юсюнден келишим а этилгенди.

Информагентстволаны билдирулерине кѳре
Текуланы Хауа хазырлаганды.

ФОРУМ

Инженер усталыккыны даражасын кѳтюре

Кѳп болмай Ульяновск областда Россейни машинала ишлеген союзу кыурап «Тамблагы кюню инженерлери - 2018» деген жетинчи халкыла аралы жаш тѳло промышленность форуму болганды, деп билдиредиле биригунно бизни республикада бѳлюмюно сайтында. Быыл анга кыралны жетмиш региондандан эмда эки жыйырмадан артыкъ тыш кыралладан минг бла жарым жаш инженерле, аспирантла эм студентле кыатышхандыла.

Кыбарты-Малкъардан а ары КъМКУ-ну инновацияла арасыны специалисттери, машинала ишлеген союзу бѳлюмюно келечилери Эльдар Тамбиев бла Беслан Гадзов баргандыла. Ала машинала ишлеуде бийик технологиялага эмда мехатроника бла робототехникага жораланган ишлетерин кѳргѳзгендиле.

Форумну билим беруу программасы тогуз профиллы факультетте, аллай бир да инженер бѳлюмлеге юлешингенди. Анга Россейни белгилли алтмыш предприятиясыны («Объединѳнная авиастроительная корпорация»,

«Объединѳнная судостроительная корпорация», «Объединѳнная двигателестроительная корпорация», «РОСКОСМОС», «Вертолеты России», «Сухой», «КАМАЗ», АвтоВАЗ»), техника университетлени, тыш кыраллы компаниялары да эки жюзге жууукъ келечиси кыатышханды.

Кыбарты-Малкъарны келечилери, усталыкларына кѳре, инженер-техника факультетде лекциялага, семинарлага тынгылагандыла, тренингде бла

оюнлада да болгандыла. Аны чеклеринде кыралны белгилли компанияларыны келечилери бла тюбешуле эм «тѳгерек столла» да бардырылгандыла.

«Тамблагы кюню инженерлери - 2018» деген форумну магъанасы жаш адамланы инженер усталыкыга тартындырырга эм машинала ишлеу комплексде инновациялы тюрленулеге эслерин бууругады.

Бизни корп.

САГЫШЛА

Къайсынны озгурлулугъун, таулу халкъча, тазалыгъын мен шендю да сезгенлей турама

«Жаралы таш» деген китабы ючюн Къулий улу кесини заманында РСФСР-ни Къырал саугъасын алганды. Улуу устаны чыгъармаларын башкир тилге Башкортостан Республиканы халкъ поэти, Россейни Къырал саугъасыны лауреаты Назар Наджми, битеу жюрек жылыуун салып, фахмулу кенюргенди. Китапны окъугъан угъай, къолунда тутхан окъуна улуу насыпды. Быллай ахшы жумуш адамлагъа жарыкълык, къууанч саугъаларыа къолундан келген айтхылык шайыр туугъаны 100 жыл толгъан кюнледе тындырылганы уа бютюн аламатды.

Белгили таулу аты бла байламлы бир башха ишни юсюнден да айтхыргъа сюеме. Былтыр кюз артында Башкортостан аша шахары ормаларын тюрк тилли театрлары «Туугъанлык» халкъла аралы фестивалыны афишалары жасаган эдиле. Аслам коллективни арасында Къулийаны Къайсын атлы Мал-

Башкортостан Республиканы маданият, адабият дунясында эмда басмасында бек къууанчы иш болганды. Жер жюзюнде аты айтылган поэти – малкъар халкъны уланы, Ленинчи саугъаны, СССР-ни, РСФСР-ни да Къырал саугъаларыны лауреаты, КъМАССР-ни халкъ поэти, Арменияны адабиятыны бла искусствосуну сыйлы къуллукъчусу Къулийаны Шу-аны жашы Къайсынны назму жыйымдыгы башкир тилде дуня жарыгын кенгенди. Ол ахшы жумушун эмда закий поэти юсюнден акъылымы, къууанчымы букъдурмай аслам кере айтханма. Малкъар къарын-дашларыбызга да бизден къызыу салам жибере, тюрк дунягъа улуу магъанасы болган ишлени юсюнден оюмуу алагъа да билдирирге излейме.

сини тынгысыз, къызыу ургъан жюрегине къысаргъа излегенди. Аны сейир сёзю, сюйдомлю сыфаты, нартлагъа ушаган саны къараучуланы келлерине жеткен эдиле. Эки назмучу жалаңда поэтлени нёгерликлерини угъай, эки халкъны шухълукъларыны белгиси болгандыла. Ол эсде кыаллык ингирде къараучу болурга, эки шайырны бирге кё-

юйлерине тебирериклерин да. Алаңлы сакълайбыз. Мен а поэтни, малкъар халкъны юсюнден да билгеним эсиме тюшюреме: ол 1917 жылда туугъанды, Октябрь революцияны жылында. Ол кезиуде жаратылган къырал а Улуу Ата журт урушуну жылларында бир терсликери болмаган сау халкъланы къара чёпге ургъанды. 1944 жылда Къайсынны ёз миллетин Къазахстанга бла Къыргъыстанга кенюргенди.

Къулий улугъа уа сюргюнне бармача энчи эркилик берилгенликке, ётгюр фронтчу Сталинге мен халкъым бла бирге боллугъуму билдиргиз деп, ары кетеди. Киши жеринде ата журтуна, тауларына, ёхтем Минги таугъа, таза шорхалагъа, кёк агъачлагъа термиле, ол тюзюкню хорларыгъа ийнанганды. Поэтни сюргюнде жазгъан тизгинлери эсиме келди:

*Кёп тюрко болдула кюнлерим,
Кёп къыйынлык кетдиле керим,
Ачы да, татлы да сынадым,
Игини, аманны да жокъ саны!..*

Неда:

*Не аз эсенг да, кёп жашарса менден,
Халкъым, сени жолунг да болур узун,
От жанар, ётмек да бишер юйюнгде,
Бурунча къычырса да къызгъун.*

*... Анга ийнанып этеме ишимни,
Менсиниусюз сёзюм – жериме саугъа.*

*Сен барда – не суукъда да юшюмом,
Къор болайым чыдамлы халкъым, санга!*

Алай эте тургъаныбызлай, Къайсын юй бийчеси Элизат бла келди. Къулий улугъа кёп болмай операция этилгени себепли тиширину арыган халы бир кесек эслене эди. Ушакъны чегинде Расул Гамзатов (бирсиле базынырыкъ тойюл эдиле) малкъар шайыргъа арыкъ болгъанса дейди. Закий анга бир затла жуулап, кыатыбызгъа олтурады. Юй бийчеси уа, чёге да турмай, жумуш къайгыгъа кирип, столлагъа кёз-къулакъ болады.

Къайсын Шуваявич кёп селешмейди, ушакълагъа кыатышмайды, алай соруулагъа жуулап береди. Ол сагъышлы эди. Туугъан эли Огъары Чегемни, сюйген анасынмы эсине тюшюрген болур эди... Огъесе, Ильгизни кенюп, Мустай Каримни, аланы шухълукълукълары бла байламлы ахшы ишленимни эсгере эди... Ким билсин!.. Мустафа Сафич кеси, аны жашы да къатлап айтхычу уа халкъда бир халар жюрюгенди: Мустай Къайсынны 60-жылыгъына келгендине, таулу поэти кесини машинасында руль артына олтуруп нёгерин

туугъан эли Чегемге элтгенди. Улоуну тюкен къатында тохтатып ары киргенинде, бир элли тиширну машинада олтурган Каримге жанлап: «Аурууну алайым, жангылмай эсем, ол бизни Къайсынды?» – деп соргъанды. Мустай хау олду дегенинде, тиширну сен а сора кимсе, деп соргъанды. Карим алчымагъанлай: «Кесинг бир сагъыш этчи, мени водителюм Къулийаны Къайсын эсе, мени ким болгъаным?» – деп жуулаплагъанды. Танымагъан адамыны жууабын жаратмагъанлай, ол, бир затла айттып, жолуна бурулуп кеткен эди.

Андан сора да, бир сейир иш. Шуёхла «Москва» къонакъ юйюно номеринде жыйылганды. Къулийаны Къайсынны отоугъа патчахланы (Партия обкомланы 1-чи секретарларын) чакъырып керейик дегенинде да айтхучудула. Ол заманда РСФСР-ни Жазыучуларыны союзуну жыйлыуу эмда партияны ара комитетини пленуму бир кезиуде болгъанлары ючюн жазыучула республикаланы таматалары бла бир гостиницагъа тюшгенди.

Цингиз Айтматов болмагъанды ол кюнледе ара шахарда. «Келигиз, жашла, патчахла поэтлеге не кёзден къарагъанларын билейик? Хар бирибиз кесини биринчисине селешип, аны тургъузтуп, хант къангабызны артына олтуртады. Телефонланы билесиз. Келген кесини хурметин кергюзтеди, келмеген да – тюз алай», – дегенди Къайсын.

Биринчи Къулий улу кеси селешгенди. Беш минутдан жентил, арыкъсуу Тимбора Малъбахов келеди, Гамзатовха – Абрахаман Даниялов, Каримовха – Зия Нуриев. Дудин ленинградчы биринчисине айтмагъанды, Кугультинов а къалмукъ таматагъа эки кере окъуна селешгенди. Городовхан келирге айттып, келмей къалгъанды.

Оюннга ушагъаныкъгъа, алай сагъышланас... Не десек да, обкомланы секретарлары поэтлени селзлерине къулакъ салгъандыла, хурмет да бергенди. Алай этмеселе да, кишини келюне тийимез эди, баям. Даниялов а: «Кече ортасында беш поэт бла олтурган къалай аламат – сейирди! Поэте ючюн!» – деп кенюргенди алгыш аякны.

Переделкинода сабыр ушакъла бла заман оза барады. Шуёхла Къайсын бла энди тобшесмезликлерин билмегенди, ала закийни ахыр кюнлеринден бирлери эдиле.

Огъурлу Элизат а, столда ашны хар кимге жетгенине-къалгъанына кёз-къулакъ бола, кире-чыгъа тургъанды. Ол отоуда болмаган чакъда Расул Къайсынны сайлауна ырызлыгъын билдиргенди, Элизат Элбаевнача тиширну эрин ангылагъандан сора да, ол аланы дунясында болгъанын,

искусствогъа къуллукъ этгенинде да белгилеп айтханды. Къулий улу кесини да юй бийчесине тутхан таза ниети назмуларында (сау том!) ачыкъ кенюнеди:

*Ах нечик къууандым, кюйдюм,
Болдунг кючюзюлюгом, кючюм.
Жаш болурга нечик сюйдюм
Сени ючюн, сени ючюн!*

*Насып бирге барган жолда,
Тургъаным сени къатынгдан.
Сени отунга жылындым,
Ол къатланмазлыкъ отунга.*

*Сени отунг кибик от жокъ.
О, нек кеч келдим къатынг!
Къысха болса да манга жол,
Шукур! – жылындым отунга!*

*Не кёп жылым сенсиз кюйдю,
Ала бла кете кючюм!
Жаш болурга нечик сюйдюм
Сени ючюн, сени ючюн!*

Хау, Элизат поэти аны кенюрген бийикликке тийишлиди. Ол мени эсимде бек ариу тиширнуа къалгъанды, андан сора да, таза ич дунясы болган инсанча. Ол кёп иш этгенди эмда этеди Къайсынны аты ёмюрледе жашнап турурча. Акъылманны чыгъармачылыгыны жарыгын ёчюлтегенлей, ёз тилине, жерине, республикасына табынганлай, керти болганлай барады битеу жашау жолун бу айтат тиширну. Эрини къалай сыйлы кенюрген, хурметлегенин а закийни юсюнден китап эм драма чыгъарма жарашдыргъаны да ачыкъ айтады. Ол пьесаны поэти атын жюрюгюн Малкъар театрга салгъандыла. Уфачы къараучуланы уа ол спектакльни кенюрге, назмучуну къыйын къадарына энтта бир кере тюшонюрге насыплары тутханды.

Ахырында Къулийаны Къайсынны назмусун эсге салыргъа сюеме. Анда болган акъыллыкъ бла философия магъана жюрекке жетмей амал жокъду:

*Бу таула турган къадарда,
Сюймеклик, сен да турурса,
Жаз сериюню, ууррса,
Бу таула турган къадарда.*

*Бу таула турган къадарда,
Шаптал, жаз сайын чагъарса,
Акъ жанкъоз, къардан чыгъарса,*

Бу таула турган къадарда.

*Бу таула турган къадарда,
Акъ къууанч, сен да турурса,
Тойлада къарс урдуррса,
Бу таула турган къадарда.*

*Бу таула турган къадарда,
Къысха, ариу ышарысыз,
Келинле болуп, барысыз,
Бу таула турган къадарда.*

*Бу таула турган къадарда,
От, жуикланмайын, жанарса,
Къыртчин суукъну хорларса,
Бу таула турган къадарда.*

*Бу таула турган къадарда,
Адам фикри, турурса,
Кюн, чыгъарса, къызарыса,
Бу таула турган къадарда.*

Кесимден а бу ёлюмсюз назмулагъа быллай тизгинле къошаргъа сюеме:

*Бу таула турган къадарда,
Таулу халкъ жашнарыкъды,
Бу таула турган къадарда,
Деменгили Къайсын жашарыкъды!*

Талгат САГИТОВ,
Россей Федерацияны эм Башкортостан Республиканы культуларыны сыйлы къуллукъчусу, Салават Юлаевни орденини кавалери.

къар къырал драма театрыны рекламасы да кенюргенди. Труппа поэти жашау эн чыгъармачылыкъ жолуна аталгъан «Жашау – ёрлеудю» деген спектаклин келтирилгил билгенбиз. Пьесаны автору Къулийаны Элизатды, шайырны керти нёгери.

Артда бизге айтханларына кере, фестивалны курагъанла Къулий улу 100-жылыгъыны аллында Малкъар театр ол спектакльни кенюргенча тилгенди. Къарындаш халкъны жамауаты республикаларыны таматалары бла бирге закийни туугъан кюнун ёз жерлеринде улуу къууанч халда белгилерге излегенди. Ол бек магъаналы эди, нек дегенде назмучуну бизде иги биледи, окъыдула, хурметлейди, сюедеди. Аны чыгъармачылыгы бизге, бизни културабызгъа энчи жууукъду. Къайсынны кесини да башкир халкъгъа сыйы тюз къарындашлагъа болганды.

Тамата тюлюню эсиндеди Мустай Каримни 50-жылыгъы юбилейинде Къулий улу селешчени. Ол къолларын тау къышуу къанатларынча кенг жайып, сахнада юбиярны аллына алай баргъан эди. Зал ёрге къобуп, къызыу къарс ургъанды ол чакъда! Поэт жалаңда шухён, къарындашын угъай, битеу жыйылгъанланы, телевизорга къараучуланы, битеу халкъымы, битеу республикамы къучакларгъа сюйгенча эди. Аны сыфатында болмагъанча жылыулукъ, аны бла бирге житиллик, деменгилилик, назиклик болгандыла.

Ол а бизни барыбызны да ке-

рюрге насыбым тутханына бюгюнд да къууанам.

Къулийаны Къайсындан ургъан жарыкълыкъ эсибизден кетмеги хакъды. Аны озгурлулугъун, таулу халкъча, тазалыгъын мен шендю да сезгенлей турама. Деменгил поэти ол ушанлары уа аны аламат назмуларында да жерлерин тапхандыла.

Къайсынны артда да бир кенюргюге насыбым тутханды! 1983 жылда Къырал телерадиокомитет республикалы, край область комитетлени председателерини семинарын курагъанды, мен да кыатышханма анга. Ильгиз, Мустай Каримни жашы, ол кезиуде «Литературная Россияда» ишлегенди (артда ол белгили тилманч эм публицист болганды), бир жол мени эмда Татарстанны Телевидение бла радиовещание комитетини председатели Ильгиз Хайруллинни кесине къонакъгъа чакъырады.

Биз, аны юйюрюм къозгъамайбыз деп, Переделкинода жазычуланы чыгъармачылыкъ юйюнде тобеширге келишебиз. Ары Къулийаны Къайсын бла Расул Гамзатов да чакъырылгъанларын билгенибизде уа, алай къууанабыз! Кеп да турмай «Литературная газетаны» эки журналисти бла Дагъыстанны халкъ поэти келеди.

Хант къанга артында олтуруп, халарлагъа тынгылай турдукъ. Бир кесекден билген эдик Къайсын Шуваявични арууп тургъанын, ол Кунцевода больницада жатып чыгып, бусагъатда юй бийчеси бла Переделкинода солгъанын, экинчи кюн а Чегемге

Дуглас 1845 жылда Лондонда тууганды. Сабийлигинден окуяна жолочулуккы сүйгөндү, бай ойюорде ёсгөни оюн, атасы банкир эди, аллай онгу да болганды. Африкада, Азияда да кёп кыраллада айланганды ол. Испанияда, Португалияда, Скандинавияда, Балканлада тау бийиклеге чыккыганды, тинтиу ишле бардырганды.

Аны ол затха, тишируладан биринчи болуп, «Леди на альпийских тропах» деген китапны жазган анасы итиндиргенди. Аристократланы ол заманда, бир бирге эришип, жолоучулуккыга чыккыган, адабияттан, тарыхдан, географиядан, альпинизмден да билимлерин ёсдюргөн, жарык ингрилде ол затланы юслеринден сёлөшгөн адетлери болганды. Аны бла байламлы Дугласны ойюорюнде да бир төре жаратылганды – жыл сайын жайны бир кесегин ала Альпллада ётдюргенди.

Биринчи кере анда Сноудан атлы таугыа Фрешфильд

Лондонда университетде окууун бошагганда, анга жыйырма бла юч жыл бола эди. Тамам ол заманда, 1867 жылда, эрттегили муратын толтура, Кавказгыа барыргыа экспедиция жыйып башлаганды. Ол ары сынауу болган альпинист Адольфус Мурну, студент шүёху Каминс Таккерни, аны Монбланга элтген жол көргюзтүочю Франсуа Девуассуну

чыггалмагандыла. Казбекге уа ёрлегенди. Сора Мимисон аууш бла Гюржю ифчыкдан ётюп, Сванетияны юсю бла Бахсан аузуна тошгенди.

Мында алагыа таубий Орусбийланы Исмайыл тубегенди. Аны кыонакбайлыгыны юсюнден Дуглас кесини жол дневнигинде бек алаMAT жазганды. Князь аланы ойюорне чакырып, сыйлап, бизни

да Кавказ таулада алаMAT жол көргюзтүочюле боллукк эдиле, тилни билмегенлеринден сора, башха сылтау жоккы алай болмазгыа...»

Дагыда аны айтханына Дакёре, Жаппу улу бла Сотта улу алда барып, бузда жол салгандыла, кыалгана уа аланы ызларын тутуп, бир бирге тагылып, тизилип атлагандыла. Башында альпинист жолоучуланы

тральному Кавказу и Башану, включая посещение Арарата и Тавриза и восхождения на Казбек и Эльбрус» деген ишин жазганды. Аны окугган альпинистлени кыайсы да Минги таугыа чыгаргыа, ол сынаган затланы бир көрюрге жол излегенди.

Фрешфильд бизни тауланы скойгенлей кыалганды. Ауушурундан алгыа ол совет кыралны альпинистлерине, бу тюрло тау спортну айный барганына, жетшимлерине кыуанып, аны бла алгышлай, телеграмма жибергенди. Ол сейрилик жолоучу кыаячыны хурметине Кавказ таулада бир ауушну аты аталганды.

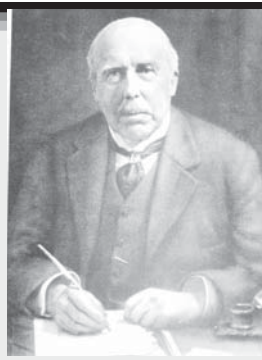
Дуглас бери юч кере келгенди. Мында көргенин жыйышдырып, Витторио Селла деген италянлы сурат алдырычуны иштерин да хайырланып, «Исследование Кавказа» атлы эки томлу китап чыгарганды. Николай Окичи патчах, этген иши оюнчю ыразылыгыын билдире, ол суратчыгыа Сыйлы Аннаны жорун бергенди. Фрешфильдни китабы уа бююн-бюеге да Кавказны, бу жерли халкылары юслеринден жазылган затланы бек игисине саналады.

Айта кетерге керек болуп, он жыл мындан алгыа, 31 июльда, Дуглас Фрешфильдни экспедициясы Минги тауну кюнчыгыш жанында тёппесине ёрлегенине аталып, бир

Дата

БИЗНИ ТАУЛАНЫ СЮЙГЕНЛЕЙ КЪАЛГАНДЫ

Ингилизли альпинист, Англияны патчах география обществосуну президенти, битеу дунягыа белгили алим Дуглас Фрешфильд юч кере келгенди Кавказгыа – 1868, 1887 эм 1889 жыллада. Ол биринчи экспедициясы бла Минги тауну кюнчыгыш жанында тёппесине ёрлегенди бу кюнледе 150 жыл болады.

беш жылы толгганда чыккыганды. Андан ары таулагыа сойимеклик аны жорегинден кетмегенди. Ол анда тюрлю-тюрлю тёппелеге жыйырма кере кёторюлгенди.

Ингилиз альпинистлени клубларына айырмалы, бу иште сыналары болган адамланы алгандыла. Дуглас а ары онтогыз жылында киргенди. Эверестге экспедиция кыурагыаны, анда этген илму ишлери оюнчю аны алтын майдал бла саугыалагандыла. Алай аты сагынылыса уа, бек алгыа аны Кавказгыа келип, Минги таугыа ёрлегени, анда көргөн затларыны юслеринден китап жазганы эсге тошеди.

кыошханды.

Ала Лондондан 1868 жылны январында чыккыгандыла. Кыолларында Кохну картасы бла, анда уа жаланда Казбек бла Минги тау белгиленип эдиле, Египетде, Палестинада да болуп, Стамбулда кемеге минип, Батумгыа келгенди. Мында Кутаисде губернатор князь Левашов Кавказны башха, аскер топограф генерал Ходзько кыураган картасын бергенди алагыа. Анда уа, жолочуланы насыпларына, тау башла, элле, журтла, суула окуяна бар эдиле.

Экспедиция ишин Араратдан башлаганды, алай терен кыардан ала аны тёппесине

адет-тёрелерибизни, халккы чыгармачылыгыбызны, тарыхыбызны – саулай жашауу-бузну юсюнден тынгылы хапар айтханды. Ала аны ойюорде юч кюн тургандыла.

1868 жылда 19 июньда экспедиция Минги тауну кюнчыгыш жанында башына ёрлерге тебирегенде, таубий аланы ашырыргыа, жолда кыонаклагыа болушургыа деп, Бахсан аузунда белгили учуладан беш адам жибергенди. Аладан бири сексенжыллык Сотталаны Ахия болганды – таулу халккыны белгили жакчысы Сотталаны Адилгерийни аппасы. Экинчиси уа – белгили кыаячы Джаппуланы Джатчи. Орусбий улу кеси да барганды, аланы ашыра, биргелерине бир кесек жол.

Таугыа ёрлегенде алагыа болушхан таулу кишилени юслеринден Дуглас былай айтады жазууларында: «Мен бир заманда да кёрмегенме малкыарлылача ахшы жюрюгендени. Жаланда таулада угыай, тюзде да – ол а альпинистге бек магъаналыды. Минги таугыа ёрлерге бара туруп, Таккер, аланы сынаргыа сойюп, тюз жерде терк барып башлаган эди. Таулула да, аны эслеп, атламыларына терклик кыошхан эдиле – бир сагъатха 5 миль. Ол акылы бош болганын аныла кылан эди шүёхум. Бу адамла

тёрегин кыар басхан жалан кыая саклай эди. Ол Минги тауну бир башы болганды.

Ол бийикден кыараган такыйкыны юсюнден Дуглас былай жазганды: «Альп таулада Монбланны башында кыарап көргенин бир зат да туйюлду. Минги таудан кыарап,

Дыхтауну эм аны кыоншуларын көргенинги кыатында. Кавказ тау кыаумла бек ариудула: тёппелери жютюрекледиле, теренликлери да тюзсюз көрюнеди. Быллай затны мен Альпллада бир заманда да кёрмегенме...»

Лондонга кыайтхандан сора Дуглас «Путешествие по Цен-

кыаум адам ала барган жол бла ары чыккыгандыла. Аланы араларында ингилиз альпинист клубну членлери, Джаппуланы Джатчини бла Сотталаны Ахияны туудуклары да болгандыла.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Акция

САБИЙЛЕГЕ – ОЮНЛА, ЭРИШИУЛЕ, ТАМАТАЛАГЫА – ХАЙЫРЛЫ ИНФОРМАЦИЯ

Нальчикде «Искож» микрорайонда, Неделин атлы орамда 2-чи номерли ойюю арбазында «Шүёхлуккы жай» деген кезиулю акция ётгенди бу кюнледе. Аны шахар округну жержерли администрациясыны Физкультура, спорт эмда жаш тёлуюню ишлери жаны бла управлениасы, Жаш тёлуюню кёп жумушларын тамамлачу ара эмда «ЮГелСет» интернет-провайдер кыурагандыла, деп билдиргенди мэрияны пресс-службасындан.

Бу кыуанчлы ишни кезиуюнде сабийлеге деп тюрлю-тюрлю оюнла, эришиуле, аланы

сойген суратлау фильмлерини жигитлери кыатышып тепсеуле бардырылган эдиле. Мэрияны ЖКХ эмда тапландыруу управлениасыны келечилери уа ол тийреде кёп фатарлы юйледе жашаганлагыа аланы эркинликлери эмда борчларыны,

сора дагыда управляющий компанияланы эмда журтланы биригулерини ишлерины юсюнден толу информация бергенди.

Бизни корр.

ЖЫЛЛА, АДАМЛА, КЪАДАРЛА

Чыдамлы, кыйынлыккалагы бойсунмагъан, жигер Кари

Кѣп болмай эрттегили шу-ѣхум Аминатха тубеп къалама. Бир бирибизни тансыкълагъаныбыздан сора, жашаудан, турмушдан да хапар сорабыз. Экибиз да терек салкъынында шинтикге олтуруп ушакъ этебиз. Сѣлеше келгенде, ол анасыны эгечи Бийнѣгерланы Чофананы кызы Карини юсюнден хапар айтады. Анга шашчык олтуруп тынгылай: «Бу тиширину къадырына Уллу Ата журт урушха дери эм андан сора жыллада сау тѣлюню жашауу сыйнады... Не къалды бизни аммаларыбыз, аналарыбыз сынамагъан...» – деген оюм келеди акъылыма.

Аминат а хапарын бардыра эди, бирде кѣлю толуп тохтайт, кѣз жашларын да жашырын сыйпай. Анасы ѳлгенде, Кариге он жыл, тамата эгечи Зариятха онюч, къарындашы Хусейге – алты жыл бола эди. Бек гитчелери Байканы уа юч жылчыгы энди толгъанды.

Аталары кѣп да турмай юйге башха тиширину келтиреді. Ол да жаш табады, къызлагы уа эс да бурмайды. Зарият юйде халны кѣтюралмай, эрге эртте чыгып кетеди. Юйде битѣу жумушла Карини боюнуна тюшедиле. Ол а кеч жатады, танг атмай къобады, арымай-талмай ишлейди.

Ныгышда олтургъан къартла, анга къарап жан ауртуучу эдиле. Аны ариудан ариу бола баргъанын да эслемей къалмагъандыла. Бийик мангылай, уллу къара кѣзлери, ишленген этгенча бурну, кѣпчюген къызыл эринлери, чыммакъ бети, жаягында къара тамгачыгы, табанларына жетген эки эшмеси, субай саны...

Энди ол Огъары Малкъарда чырайлыгы, этиллиги, адеплиги бла да сайлама къызладан бирине саналады. Кѣлени кѣзлери къарайды.

Келечиле да, бир бирге ал бермей, келедиле. Ол а аланы бирине да эс бурмайды. Аны акъылында жалаңда гитче къарындашы бла эгешчиги эмда юй жумушла болгъандыла.

Онтогуз жылында уа лакъырда этген кѣп жашха терс къарагъан Кари кюнлюмчо Муртазланы Абулланы жаратады. Ол а кѣп турмай, къыздан белгиге ол кеси тикген къол жаулукъну да алып, аскерге кетеди, хар кюнден письмо жазаргы айтып. Алай Кари

Бийнѣгерланы Чофананы кызы Кари.

аланы бирин да алмайды, кеси жибергенлеге да – жууап жокъ.

Кюнлени биринде къошну жашчыкъ юйге хылыф кирип, Кариге письмо узатады. Ол Абулладан эди. «Санга келген, сен жиберген письмоланы да Мустафа бла Межгит (ол адамланы тукумлары да белгиледи, алай биз аланы туура этиуно дурус кѣрмейбиз – Ред.) алып, оккуп, кюлюп, жырттып атадыла», – дейди жашчыкъ.

Къалай-алай болса да, къыз жашны къайтырын сакълагъанды. Андан сора экиси да бир юйюр ктурап, алагы жарыкъ, сейирлик жашау башлангъанды. Биринчи къыз туады, ызындан а – жаш, андан сора дагыда къыз. Хар баласына Абулла уллу къурманлыкъла этгенди. Алай ол къуу-

анч узакъгъа созулмады. Кир ниетли Мустафаны зар жюреги анга тынчыкъ бермегенди.

Абулланы къарындашы Жамал бир къауум элли жаш бла абрекче чыкъгъанды. Ким эсе да, Абулла бандитлеге болушады деп, тил этеди да, аны тутадыла. Сора Нальчикге элтип, тутмакъгъа атадыла. Сау жылны ичинде Кари, талхан ашын-суун да жыйышдырып, баш иесине тюрьмеге жаяулай жюроп турады. Кюнлени биринде уа ашы бла хуржунну анга уллуракъ этип къайтардыла. Ачып къараса, баш иесини кийимлери. Аны ѳлтюргенлерин оспагъат билди...

«Ким жапды аны ол ариу кѣзлерин, ким жууду, ким кебинледи, къайда асыралды?»... Ол соруула Карини акъылында ахыр такъыйкъаларына дери да кетмегенди. Юч сабийи бла жангыз къалгъан тиширину дагыда нени кѣтюрмеді. Сабийди, къартды, жашды, тиширину деп къарамай, сау элени къыргъанларыны шагъаты болду, таула жашла уруш аулакълада Ата журт ючюн жан бере тургъанда, халкъны Орта Азиягъа зор бла кѣчюрюле.

Жолда гитче къызы Зухура ауруп, ѳлюрге аздан къалгъанда, Кари шашаргъа жетген эди. Киши жеринде да жашау-гъа сыртын жарашдырыгъа кюрешип, сабийлерин ачдан, жалангачдан ѳлтюрмез ючюн, кечей-кюн демей ишлегенди. Аны къой, эгечлерин, къарындашын, башха жууукъларын да излеп, табып, тѣгерегине жыйгъанды.

Жылла уа бир бирлерин алышындыра бара эдиле. Ахлулары биргесине болшанларына къууанып, аланы ачитмаз ючюн Кариге бютюн къаты ишлерге тюшеди. Тютюн тахтадан арып-талып келгенден сора да, ол къошнулагы

Муртазланы Сарбийни жашы Абулла.

чапанла, жыйрыкъла, кѣлекле, шалбарла да тиге эди. Ала уа аны ючюн кими картоф, кими гыржын бергендиле. Қарындашы Хусейни ызындан Қызыл-Қыягъа кѣчгенлеринде уа, таулу тиширину шахтада уруннганды. Аны тирилиги, не аур ишден да къоркъа билмеги сабийлерин, эгечлерин, къарындашын да ѳлюмден сакълагъандыла.

Жашагъан къадырында Кари кесим демегенди, башхалагы таплыкъны изледі. Экиге айланган къарындашы сабийине къараргъа къызынгы бер деп келгенде, кѣлун басдырып, алыкъа сюеги къатмагъан тогузжыллыкъ Мафтуланы ашыргъан эди. Ызындан къарап: «Жарлы балам», – деп жилап, кеси кесин ашай эди. Баш иеси эсине тюшюп, андан кечгинлик тилей эди.

Абулланы ол бир такъыйкъагы да унутмагъанды. Аны бла жашагъан алты жылыны хар кюню эсинде къалгъанды. Хау, ала керти да насылып эдиле. Ол ахыр кюнине дери анга кертичилей къалгъанды. Қыабырын кѣрмеген эсе да, жик дууасын этмей къоймагъанды. Ач жылда окъуна тирінде сабийлени жыйып, ашатхан

эди. Арта, туугъан жерине къайтханда да, аны эсгерип, садакъа юлешген эди.

Энди жашау къуралды дегенде, къыркъ алты жылында къарындашы Хусей, кыйын аруудан тюзелмей, дунясын алышады. Аны ызындан кѣп турмай юй бийчеси, Карини бек суйген келини Тани да кетеди. Мафтула уа жашлай эрге барады, аны баш иеси Созайланы Ахмат Кариге жашлыкъ этген эди. Алай ол жарлы да узакъгъа бармай, отуз сегиз жылында ауруп ѳледі. Кари а аланы жашлай кетгенлерине асыры ачыу этгенден: «Мен а нек турама? Мени жюрегим теренде кѣреме», – дегенди.

Жашау а барады. Зухура, бийик билим алып, элде тарыхдан устаз болуп ишлей тургъандай, Баллиланы Муратха барады. Волода уа Мамайла Базаны къызы Мариям бла бир юйюр къурайды. Туудукълары ыннаны тѣгерип алып, аны эрттегили хапарларына тынгыларгъа бек суйгендиле, анга хурметлери да уллу болгъанды.

Кари ауушханда, Мафтуланы жашы Алим анга сын ташны кесим саллыкъа деп тохтагъан эди. Ол аны бийик ишлетгенин кѣргенде, Мафтула: «Нек этдинг алай?» – деп тырман этгенди.

– Мени ыннаны даражасы да бек бийик болгъанды, биз барыбыз да аны бла ѳхтемленебиз, аныча болургъа итинирге керекбиз, деп жууаплагъанды Алим.

Мафтула бла Зухура уа андан дагыда бир зат тилгендиле: анабызны сын ташына атабызны атын да къош деп. Энди къара мермер ташны юсюнде «Бийнѣгерланы Чофананы кызы, Муртазланы Абулланы юй бийчеси» деп жазылыпды. Қыабырны жокълагъан ким болса да, экисине да дууа окъуйду.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Тѣлюден тѣлюге

АППАМЫ КЪАЗАНЫ

Заман къалай терк озады, бир тѣлю башхасын алыша. Адамла кетедиле, ала бла бирге уа харкюнлюк жашауда хайырланган затлары да. Алгъын кийизле, агъач адырла шѣндю къайда, иелери бла бирге жокъ болгъандыла. Алай эсе да, бир-бир затла сакълангъандыла, кѣчгюнчюлюкден окъуна адамла бла бирге къайтхандыла.

Жарсыугъа, онюч жылны ичинде миллет Орта Азияда тургъанында таулу юйледе молк зыраф болгъанды. Адамларыбыз къырылгъаны бир кыйынлыкъ, андан сора да, кѣп жырларыбыз, тауруларыбыз унутулгъандыла ол азапда, халкъны молкю да чачылгъанды. Тѣредече, ата-аналадан сабийлеге къаллыкъ ырысхы гунч болгъанды. Аны ючюн багъальдыла ол жылладан бери сакъланган суратла неда юйде хайырланылгъан затла.

Бусагъатда бизнесчи Тетууланы Илиясны къарт аппасы Тетууланы Хуртуй да Огъары Малкъарда сатыу-алуу бла кюрешгенди. Таудан аууп, башха жерледен харакет, аш-азыкъ, юйге керекли затланы келтирип болгъанды. Бай,

кюнчю адам эди Хуртуй. Таулула кѣчгюнчюлюкден къайтхандан сора, аны ахчасын букътурулган жерлеринден жел суйрегенин шѣндю окъуна адамла эсгереди, айхай, аланы даражалары тюшген эди...

Алай Хуртуйну багъыр къазаны бюгюнлюкде да туудугъуну от жагъасында тагъылгъанлай турады. Харакетни адамныча къадыры болады – бу чоюнну да бек сейирди тарыхы. Аны юсюнден Илияс кеси былай хапарлайды:

– Кѣчгюнчюлюкно замандыла мени ыннам – Хуртуйну жашы Магометни юй бийчеси Тетууланы Санит (Жанголанланы кызы) бу къазаны ичин мирзеуден толтуруп, биргесине алгъанды. Уллу жашлары училищени бошагъанлай, шактѣрлукъгъа тохташханында, битѣу юйюр, аны ишине жууугъуракъ болсун деп, биргесине кѣчгендиле. Қыазаны уа къошнулары Чочайлагъа бергендиле. 1957 жылда Чочайланы Фаття чоюнну биргесине Огъары Малкъаргъа алып келгенди.

Эл жангыдан ишленген заманда Фаття Болатланы Аминат бла къошну-

лукъгъа тюшгенди. Аминат Хуртуйну эгечинден туугъанды. Орамны ынналары аны арбазында жыйылып, эшиулерин да эше, бурунгулу хапарлары да айта, болган ишлени да эсгерге эдиле.

Алай кюнлени биринде Фаття къазаны тарыхын айтады. Аминат, аны эшитгенлей: «Анамы къарындашыны къазанын къайтармай амалыгъ жокъду», – деп тохтаиды. Алай Фаття уа унамайды. Болсада, къайын анасы

ауушхандан сора аны келинчиги къазанны Аминатха береди. Ол: «Қыазаны алгъынны насыплы заманы эсгертмесича, юйюмде тутарыкъма», – деп, аны ѳз иелерине къайтарыгъа ашыкъмагъанды. Аминатны баш иеси Болатланы Жагъафар урушха кетип, анда жоюлгъанды. Онсегиз жылында къагъанакъ къызчыгы Люба бла къалып, битѣу жашауун сабийине, туудукъларына атагъанды, 2000 жылда уа Аминат дунясын алышханды.

Жууукълары да, жамауат да ачыу этген эдиле. Уллулгъа уллула, сабийге гитчече сѣлеше билген, намыслы, адегли, бир инсанга ачуланмагъан халал, жарыкъ адам эди ол. Хар кимни да багъалай, сыйлай билген.

Бир жол мен Байсыллага келгенimde, Аминатны киеуе Қыяллан: «Сен билемисе, къарт атангы къазаны бизде болгъанын?» – дейди. Мен Хуртуйну багъыр къазанын кѣргенимде, кѣз жашларымы тыялмадым. Акъсақалны къууандырама деп, бичагымы анга саугъагъа узаттым. Ол кюнден бери къарт атаны къазаны от жагъамда тагъылгъанлай турады.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият
жазып алгъанды.

Эсепле чыгарыу

Окытууну төрели эмда бусагъатдагы амалларын да хайырландыра

Жай айланы кезиунде, жалаңда школада угъай, къошакъ билим берген учрежденияда да солуу заман башланганды. Аланы эм уллуунда – Элбрус районну Сабийлени бла жаш тѐлюню чыгъармачылыкларын айнытыууну Мокъаланы Магомед атлы арасында – окъуу жыл жетишмилли озганды. Ары жюриогенле кѐп затны билгендиле, юйренгендиле эм кеслерини хунерлерин ачыкълап, аслам эришиуге да къатышхандыла.

Сагъынылгъан махкемени директору, КъМР-ни сыйлы устазы, битеулю билим беруноу даражалы ишчиси Мисирланы Фарида айтханнга кѐре, педагоглары къаууму жашчыкъланы

программалау ала солуу заманларын хайырлы оздурурларына себеплик этгендиле.

Окъуу жылны кезиунде къошакъ билим берген учрежденияда жыйырма жети биргиуу ишлегенди. Барысында да жюзден аслам къауум къуралганды. Алагъа 1050 адам жюриогенди. Иги кесеги уа кѐп сабийли, къолайсыз юйорледендиле. «Чыгъармачылыккыны къыралы», «Тау адетле», «Уста къолчукъла», «Дизайнер», «Инжи тигиу», «Аш хазырау», «Медицина эм биз», «Гостиницаны сервис», «Тарыхчыла-краеведле» эм бирси кружоклада хунерлерин айнытхандыла. Андан сора да, «Элбрус», «Стайл» ансамбльде тепсерге юйренгендиле, «Ера-

билиу эм хант къанганы жасау» деген биргиуулену программаларын толусунлай таууханла тийишли шагъатлык къагъытла аладыла. Быйыл аланы саны жыйырма бешге жетгенди.

Халкъланы энчиликлерин сакълауу чеклеринде араны эм магъаналы ызларындан бири миллет-регион билим беруноу айнытыуу. Ол а республиканы табийгъаты социокультура эм экономика жашауу бла байламлы окъуууну тынгылы бардырыгъа, ана тилге, адабиятлагъа юйретирге онг бередди. Кѐлден чыгъармачылыкгъа, этнографиягъа, агъачдан атери ишлеуге тошондорген эм бирси кружоклада да огъарыма сагъынылгъан энчиликни сакълауу эм бютюн бурулады.

Хунерли сабийлени излеу, аланы айнытыуу да тийишли даражадады. Эришиуге, фестиваллагъа, форумлагъа къатыша, жетишмилери бла кѐллендиле, учунадыла. Аны бла бирге уа сайлагъан жумушлары бла бютюн тири кирешедиле эм анга сейирлерни къозгъалады. Алай бла озгъан окъуу жылда жыйырма юч конкурсада грамотала, башха саугъала да алгъандыла. Авиамодель эм ракетамодель спорт жаны бла битеурессей эришиуледе да бийик кѐрѐмдѐле болдургандыла.

Бери жюриогенле илму-излем тинтиулену, проектлени да тынгылы бардырадыла. Адабият, медицина, тарых, табийгъат, экология темала бла байламлы ишлени къорулап, айырмалылыклары бла белгиленгендиле. Араны окъуучуларыны жетишмилери уа педагоглары бийик даражалы профессионал хазырылыкларыны да хайырыды.

Анатолий САФРОНОВ.

Соруу-жуау

ПОЛИЦИЯ КОРТЕЖ КИМГЕ ТИЙИШЛИДИ?

ГИБДД-ны жаңгы инструкциясыны проектине кѐре, колонналары бла кортежлени ашырыгъа къайсы организация, ким да заявка берирге эркинди. Алай иш документде жазылган халлагъа келише, къобыл кѐрѐлюкѐдѐ. Ол а сабийлени ташыган автобусланы колонналары, регионланы таматалары кортежлерин неда президент, правительство мероприятялагъа къатышхан машиналары ашыруу.

Андан сора да, бирге баруу къоркъууу жюклени ташууда, аскер колоннала эмда къыйын болуулары кетериге этген энчи техникагъа тийишлиди. Автомобильге жаңгы онглары аманлыккыгъа хайырландырыла деп къоркъурга керек тѐйюлдѐ. Бизде законсуз мигалкала къайда кѐпдѐле, законсуз кортежледен.

ЖАНГЫ ТУУТЪАНЛАГЪА САУГЪАГЪА НЕ БЕРЛИКДИЛЕ?

2019 жылда биринчи январьдан башлап, хар къагъанакъ къыралдан сауга аллыккыды. Бу марда кѐп болмай РФ-ни Правительствоосу бегитген «Десятилетия детства» деген планда жазылды. «Хар сабий тапхан тиширыуга роддомдан чыкъган кезиде гитчикке къарауга керекли затла берирге», деп айтылады документде.

Минпромторг алдан 12 затдан тизме хазырлагъанды. Анга жууурган, пелѐнка, комбинезон, кѐлек, бѐркѐюк, подгузник, крем, порошок эмда мылы салфеткала киредиле. Быйыл саугаланы бусагъатда бир талай регионда бердиле. Москвада уа аланы къыркъ минг жаш ана алгъанды.

ФОНТАНЛАДА ЖУУНУРГЪА ЖАРАЙМЫДЫ?

Фонтанда тура, жамауат низамны бузаргъа жарамды – спиртли затланы ичерге, кесинги ушагыусуз жюриотурге, аман сѐле айтыргъа. Алайсыз жуаула тартыргъа боллукъдула. Тынч, масхаплы жууунсагъыз, сизге киши илинирик тѐйюлдѐ.

Ишни башы, аллай кѐлге керирге керекмиди? Угъай, ол саулууккыгъа къоркъуулуду. Орам фонтанны табгыяна жел къум, балчык жыяды. Ары жаныуарланы бла чыпчыкъланы ѐлюклерни тѐшедиле, кѐбѐссонде аллай жерлени суулары тазаланмадыла, алагъа хлор къошулмайды.

Алай бла не ауруулары да табаргъа боллукъду: чакъганладан ашхын чегилге дери, аланы санында тели ауруу, орнитоз, менингит, гепатит, сууалчанла, герпес. Алай болмаз ючюн, суу уртларгъа керек тѐйюлдѐ.

ТОК-ШОУДА НЕНЧА ТѐЛЕЙДИЛЕ?

Телевидениеде бек аз массовкада къоршген адамла аладыла. Иш къыйынды деп киши да айтмаз. Алай сагъатла бла ауур хауда, сафитле бла къыздырылгъан студияда олтуруп турган алай тынч тѐйюлдѐ. Проектни узунлугуна эмда белгилегине кѐре, алагъа юч жюзден беш жюзге дери сом тѐлейдиле. Сѐмка созулуп, кече бошасла, минг сомгъа дери.

Атлары айтылгъанлагъа, экспертлеге эмда программаланы жигитлерине белгиликлерине, ачыкчыкларына бла темаланы къаугалылыкларына кѐре. Ток-шоугъа кѐпле таныматан жигитле, уллу даууру, хахай къозгъаганла къатышсала, 50-100 минг сом аладыла. Экспертле – 15-30 минг.

Никита Джигурда телевизионщикледен 600 минг сом юзгенде деп махтанганды. Асламлы информация органла Диана Шурыгина картыкчыкъ этген» ачык хапары ючюн 200 минг сом алгъанды деп жазгъандыла.

ЭНДИ ЖАНЫУАРЛАНЫ КЪАЛАЙ КѐЧЮРЮРГЕ ОНГ БАРДЫ?

Быйыл июльдѐн узаккыгъа баргъан поездде юй жаныуарланы иелери ашырмай кѐчюрюрге боллукъду. Ол амал Москвадан Санкт-Петербургда, Белгородха, Адлерге, Волгоградха, Самарагъа, Челябинскге, Читагъа, Санкт-Петербургдан Къазаннга, Ивановогъа жюриоген поездге бериле. Андан сора да, регионла аралы маршрутлагъа: Омск-Новосибирск, Красноярск-Абакан, Иркутск-Улан-Удѐ эмда Владивосток-Хабаровск.

Ташууну энчи багаж кассалада жарашдырыгъа онг барды. Билетни багъасы 730 сомдан башланады. Алай бла итлени, киштиклену, чыпчыкъланы, къояланы, хомяклары, таш макъаланы атландырыгъа боллукъду. Аланы орундада, контейнерде аллыккыдыла.

Федерал газетледе басмаланган материаллагъа кѐре хазырланганды.

бла къызычыкъланы сейирлерин жалчытыугъа, аланы жыйында кеслерин жюриоте билиулерине да эс бургъандыла. Дерсле уа ара орналгъан мекамдан сора да, «Метеор» клубда, Тырныауузу, Былымны орта школларында, «Энчи сабий» ресурс арада да бардырылгъандыла.

Алада уа юйретуу асламысында техника, турист-краеведение, суратлау искусство жаны бла болгъанды. Бери жюриогенле кеслерини хунерлерине тийишлиликде жумуш сайларгъа, аны бла тынгылы киреширге да онг тапхандыла.

Аны бла бирге уа усталыкъланы жашырылыкларына тошонгендиле. Тюрлю-тюрлю маданият

лаш» студияда жырлагъандыла.

Бюгюнлюкде жаш тѐлюге къошакъ билим берууге жаңгына къарам изленеди. Аны себепли устаз коллектив заман бла дерсле атларгъа кирешеди. Методист Светлана Кадникова айтханнга кѐре, окъуууну тѐрели, башха формалары да хайырланьладыла. Теория, практика магъаналы дерсленен сора да, ала оюн, чыгъармачылык халда къуралгандыла. Усталыкъгъа дери эм профессионал хазырылыкгъа юйретууге да эс бурулганды.

Мында эсеп диагностиканы бардырыу тѐреге айлана башлагъанды. «Медицина эм биз», «Гостиницаны сервис», «Тигиуню ал атламлары», «Кесин жюриоте

Спорт

Кесин башха лигада сынаргъа излейди

Тебуланы Мырза-Бек каратеде болдурган жетишмилери бла белгиледи. Ол Россейни чемпионуду, даражалы къырал эм халкъла аралы эришиуледе хорлагъанды, спортну устасыды, РФ-ни жыйымдыкъ командасыны санында Каратени битеудуния федерациясы бардыргъан турнирлеге дайым къатышады.

Бусагъатда Мырза-Бек Москваны Тау институту аспирантурасында окъуй турады, жарауну да анда бардырады. Спортха биринчи атламларын а Элбрус районну олимпиада резервли спорт школунда тренер Евгений Могилевцини къолунда юйрене этгенди.

Шѐндѐ уа ол кесин жаңгы KarateCombat лигада сынаргъа сюеди.

Ол аны юсюнден организацианы сайттында билдиргенди, бир кесекден а андан анкетаны толтурууну излегендиле эм, кѐп да сакълатмай, квалификация сермешни бардырыгъа чакъыргъандыла.

Эришиу Грецияда Афинледе къуралганды,

аны чеклеринде жети тѐбеши болгъанды, алада къарууларын 12 къыралдан спортчула сынагъандыла. Мырза-Бек Доминикан Республикадан Дейвис Феррерас бла тутушханды. Аны экинчи раундада окъуна нокаутха ашырып, атын айтдыргъанды.

Белгиере тийишлиди - Мырза-Бекге къарындашы Тау-Бек уллу болушлукъ этгенди: юйретуучюлену излегенди, контракт этгенди. Ол кеси да каратеде уллу жетишимле болдурганды, къарындашы бла спаррингле да бардыра турганды.

Биринчи эришиуун къалай ѐтдургенине Мырза-Бек ырадыды, профессионал лигада ишни къуралыу халин да жаратханды. Ол быйыл энтта да тѐрт сермеш бардырылыккыды, жууукъ заманда алагъа къыстау хазырланып тебирекиди.

Анатолий ТЕМИРОВ. СУРАТДА: Тебуланы Мырза-Бек (онг жанында) Дейвис Феррерас бла.

Ыйыктыкка гороскоп

4 августдан 11августка дери

КЪОЧАР (21.03-20.04) Бу күндөдө юйор жарсыларыгызга эс бурганлай турлуксуз. Башламчылыкларыгызы эзелпери уа алай бек кзуандырлык да болмазла. Нерваларыгызыны бир кесек шашайтыргга кюрешигиз.

ТАНА (21.04-21.05) Юйор жашауугуз бла байламлы тюрлениуле кзуандырыргга боллукдула. Сизни юсюогзден жюрюген хапарла, жалган сөзле артык жюреги-гизни кыйнамай озгандыла. Аманлык излеген тилчи адамланы уа унутсагыз игиди.

ЭГИЗЛЕ (22.05-21.06) Бу ыйыкда саулуугузга, юйор жашауугузга артыгырак эс бургуз. Юйюгезде ремонт этерге излеп тура эсегиз, аны башларга иги кезиудю. Тюшген ахчаны ол ишлеге эркин жюргя боллуксуз.

АЙЫРЫЧАБАК(22.06-23.07) Танымаган адамларыгызга артык ийнанмагыз, ышанмагыз. Ала сизге айтхан сөзлени кёбюсю ётюрюкдюле. Кеси кесигизни тыя билсегиз, аслам тапсыз болумладан женгил ётериксиз.

АСЛАН (24.07-23.08) Керексиз хапарла-га кюшулмагыз, эшитген затыгызыны ичигизде тыя билгиз. Бу ыйыкда кюлу-гузга ахча тюшерикди, аны да сагыш этип жоюгуз.

КЫЗ(24.08-23.09) Бу күндөдө алгын аныгамай турган болумланы эбине тюше-риксиз. Андан сора жаратылган оюмла,

аккыл сизге хайырлы боллукду. Дерс чыгара билерча, сагынылган болумланы иги тинтигиз.

БАЗМАН (24.09-23.10) Башлаган ишлеригизни ахырына жетдиралмаганлай турасыз. Ол а алай сиз кесигизни бир кесек тыя билмегенгиз ючюндю. Бусагатда эс бур-май турган затларыгыз артад апчытыргга боллукдула.

АКЫРАП (24.10-22.11) Жыйылып бардырган ишлеге, уллу тюбешиулеге ахшы күнледиле. Жуукларыгызыны да жокларга боллуксуз. Шүёхларыгыз айтхан затлага куулак салып тынгылагыз.

МАРАУЧУ (23.11-21.12) Ыйыкны биринчи жарымын солугга жоралагыз, экинчи кесегин а тириликде оздуругуз. Ишигизде таматарыгыздан ырызлык тыябып турасыз да, ол ышаныу кетмезча кюлу-гуздан келгенни этерге кюрешигиз.

ТЕКЕМОЙУЗ (22.12-20.01) Юйор жашауугузда хар зат тохташып кыаллык-га ушайд, суйген адамыгыз да сизни ыразы этерикди. Жолоучулукка атланыр-га боллуксуз, ол да бек кзуанчлы кюраллыкды.

СУУКҮЙ (21.01-19.02) Ишчи эм энчи тюбешиуле сакалайдыла сизни. Унутул-ган шүёхлукну, тенгликни жангыртыргга ахшы кезиудю. Кёллерины тийген адамла-дан кечиглик тилерге боллуксуз.

ЧАБАКҮЛА (20.02-20.03) Не кый-ынлыккаладан да кюч-кюаруу салмаган-лай ётерге кюлуугуздан келликди. Гиче жумушлагга эсигизни бёлюп, уллу ишлени унутуп кюймагыз. Бусагатда кеси кесигизни алдарга кюрешенигизни да билерге тийишлиди сизге.

Билдирю

Жан аурутайык, болушайык

Налчыкде жашаган экижыллык Схвитаридзе Сафирага бизни болушубуз керекди!
Диагноз: злокачественная примитивная периферическая нейроэктодермальная опухоль семейства PNET/внескелетная саркома Юинга. Сафирага терк багып башларга керекди. Германияда ол онгла бардыла. Багынуу багасы 2,5 миллион сомду.
Биз аuruу кыйнамаган заманыбызда, бу затланы юслеринден сагыш этмейбиз. Алай ма быллай, жашауу экиге бөлген кыйынлык кимни да эшигин кыагарга боллукду. Бюгон Сафираны кыадары бизни кюлубуздады. Кёп кюранч да этмей, онгубузга кёре хар бирибиз анга болушурга, уллу сууаплык этерге боллукбуз. Келигиз, жюрек жылууубузну, халаллыкыбызны кёргюзтөп, бу балачыкка жашуу берейик!
Болушлук ахча иерча реквизиите:
Сбербанкны картасы: **639002609046026507**.
Карта кызыккыны ата кыарындашы Эдуард Схвитаридзени аты блады. Ыннасы Жанна Баталовнаны телефону буду: **8-967-422-08-88**.

Сүгюкү

		8	5	3		
			4			
8	1		7		9	6 3
7	9					3 6
2		1			8	7
6	8					1 5
4	6		3		5	2 1
				6		
				4	9	2

Ёресине, энине да белгиленген квадратла-да тарихле кыайарылмазга керекдиле. Тюз толтурулган судокуну эсеби барысында да бир боллукду.

ТОКУМАЛАНЫ Салим хазырлаганды.

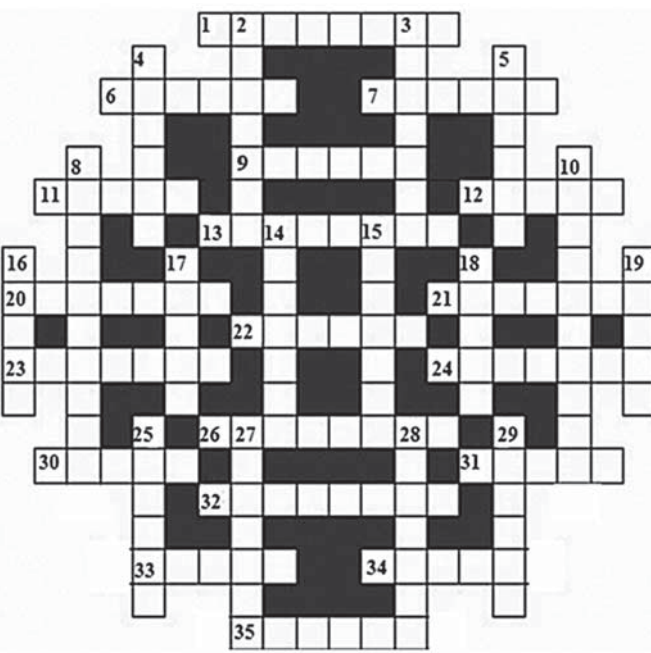
ГАЗЕТНИ 93-чю НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННГАН СУДОКУНУ ЖУУАПЛАРЫ:

5	2	7	9	3	6	1	4	8
9	6	4	8	1	5	3	7	2
8	3	1	4	7	2	9	6	5
6	8	5	3	2	9	4	1	7
4	1	2	7	6	8	5	3	9
7	9	3	1	5	4	2	8	6
1	4	9	5	8	7	6	2	3
2	5	8	6	4	3	7	9	1
3	7	6	2	9	1	8	5	4

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 1. Азиятлы тиши-рыула, аны кийип, бетлерин букчурадыла. 6. Адамла-ны жюреклерин кыйнауучу адам. 7. Азияда уллу тау. 9. Ишни этерге итениу. 11. Сыйлы таш. 12. Шагърей адам. 13. Юйге, кабинетте кирген жерчик. 20. Назму, хапар... – жазыу ишле. 21. Ханс. 22. Къайнаган судан келген туман. 23. Египетни адамы. 24. Бир тукъумну ичинде бёлюнген къауум. 26. Заманны кысха ёлчени. 30. Татлы «картоф». 31. Агъач кесек. 32. Тылыдан иничке кесилип этилген аш. 33. Же-миш. 34. Мал кютюлген жер. 35. Бир затны этерге тыйгыч болган зат.

ЁРЕСИНЕ: 2. Жылда айны эски аты. 3. Кёз жашлары кчурумаган. 4. Жукъа бия-мукъ. 5. Жюрюшлю, кыаты чабыучу ат. 8. Халал, жу-мушак жюрекли, хатерли. 10. Къозукъулак ханс. 14. Отну тынч жандырып ючюн хайырланылган юзгеле. 15. Игилик. 16. Кёз атыу. 17. Ий-мениу, тартынуу. 18. Ышан-гысыз адам. 19. Бийикле. 25. Ингир ала. 27. Босагъа. 28. Ёсдюрюу, кюч алдыруу. 29. Харекет.

ГАЗЕТНИ 93-чю НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 5. Хасапчы. 6. Тарыхчы. 10. Чырлама. 11. Тепана. 12. Даулаш. 16. Къара-халкъ. 18. Дидин. 19. Балык. 20. Чибижы. 21. Илешуу. 24. Кийиз. 26. Чачакъ. 27. Ыспаслык. 30. Ышымла. 33. Габара. 34. Къаргъала. 35. Элхууру. 36. Кишилик.
Ёресине: 1. Астана. 2. Ачхыч. 3. Салма. 4. Ахырат. 7. Ишеклик. 8. Улутха. 9. Азатлык. 13. Даража. 14. Акыйлашыу. 15. Биригиу. 17. Халифат. 22. Тийишли. 23. Хазырла. 25. Жабагы. 28. Аллах. 29. Кабул. 31. Тауукъ. 32. Илгик.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДАКТОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зухура (бёлюмно редактору),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат (бёлюмно редактору),
ТИКАЛАНЫ Фатима (бёлюмно редактору),
УЛБАШЛАНЫ Мурат (бёлюмно редактору).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин кчуруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагга "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Налчык шахар, Ленин аты проспек, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагытта кюл салынады. 20.00 сагытта кюл салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИНИ ЧЫГАРГАНЛА:
Курданланы Сулейман - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия,
Кучукланы Сафийат - жууаплы секретарыны орунбасарлары;
Токумаланы Салим - (1,2,3,9-чу бет-ле), Ахёбёкжаны Жаннета - (4,10-чу бетле), Зезаланы Лида - (11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1409 экз. Заказ № 786
Багысы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Налчык шахар,
Ленин аты проспек, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru